
”ילדי קופה” – ההיבט המוסרי

אודי כרמי

מכללת אוהלו בקצרין

תקציר

קידום ספורטאים הישגיים כרוך בעלות גבוהה. מועדוני ספורט השואפים לקדם ספורטאים אלה מתקשים לעשות זאת ללא תמיכה ממקור חיצוני. מקור חיצוני כזה הוא מספר רב של צעירים המשלמים דמי חבר ומסבסדים בכספם את הכישרוניים. צעירים אלה מהווים בסיס לפירמידה שבקודקודה ניצבים הכישרוניים ביותר. בצעירים אלה אין מושקעת עבודה רבה. הם יריבי אימון עבור הספורטאים הכישרוניים, ובעיקר משמשים מה שמכונה ”ילדי קופה”. תופעה זו קיימת כמעט בכל מועדוני הספורט, עד כי קשה לתאר את קיומם ואת התפתחותם ללא מספר רב של פעילים. מאמר זה מבקש לבחון את ההיבט המוסרי של טיפוח ספורטאים כישרוניים באמצעות ”שימוש” ב”ילדי קופה”. את הדיון בהיבט המוסרי של התופעה נבחן בעזרת הגישה התועלתנית של ג'ון סטיוארט מיל ובעזרת הציווי המוחלט של עמנואל קאנט.

תאריכים: ”ילדי קופה” (cash cows), תועלתנות (Utilitarianism), הציווי המוחלט (הציווי הקטגורי – Kategorischer Imperativ).

קידום ספורטאים הישגיים כרוך בעלות גבוהה. מועדוני ספורט השואפים לקדם ספורטאים אלה מתקשים לעשות זאת ללא תמיכה ממקור חיצוני. לכן הם נזקקים למספר רב של צעירים המשלמים דמי חבר ומסבסדים בכספם את הכישרוניים. בצעירים אלה אין מושקעת עבודה רבה משום שמאמנים אינם ששים להשקיע מאמצים במי שהם אינם צופים להם עתיד גדול. עם זאת הם זקוקים למספר גדול של ספורטאים, שישמשו יריבי אימון עבור הספורטאים הכישרוניים, ובעיקר שיהיו מקור הכנסה. צעירים אלה מכונים בז'רגון העממי: ”ילדי קופה” (באנגלית: cash cows (יהלום, הארץ, 2.12.2001). כ-50% מצעירים אלה ינשרו מפעילות ספורט עד הגעתם לגיל 14. מעטים מהם ישובו לפעילות (Woods, 2011). מרבית האחרים יפרשו בגיל צעיר בשל פציעות או בשל יחס לא ראוי ממאמנים (Stewart, 2013; Stewart and Taylor, 2000). פחות מ-1% יהפכו במהלך הקריירה שלהם ל”כוכבי ספורט”

(Lumpkin, Kay Stoll, Beller, 1999). נשירת ספורטאים מקטינה את תקציב המועדון. הדרך היחידה של מועדון ספורט להתמודד עם ההוצאות הגדולות היא ליצור פירמידה, שבבסיסה צעירים המממנים את הכישרוניים שבפסגתה (Stewart, 2015). תופעה זו קיימת כמעט בכל מועדוני הספורט, עד כי קשה לתאר את קיומם ואת התפתחותם ללא "ילדי קופה".

מחקרים מעטים יחסית עסקו בהיבטים שונים של תופעה זו, כמו למשל יחסי הורים-ילדים (Coacley, 2010; Dunn, Dorsch, King, Rothlisberger 2016), יחסי מאמן-הורים (Stewart & Shroyer, 2015) והפן הכלכלי (Leifer, 2013) והפן המקצועי (Hannigman, 2016). מאמר זה מבקש לבחון את ההיבט המוסרי של טיפוח ספורטאים כישרוניים באמצעות גיוס "ילדי קופה". לפני שנפנה לדיון, ננסה להבין אם קיימת שאלה מוסרית בגיוס צעירים למועדוני ספורט ובגביית כספים לסבסוד ספורטאים כישרוניים.

השאלה המוסרית עולה כאשר אנו שואלים את עצמנו "מה עלינו לעשות?" אנו מנסים להצדיק את פעולתנו באמצעות שיפוט מוסרי גם במקרים שלאחר מעשה. "מה היה עלינו לעשות?" או "האם פעלנו נכון?" הסוגיה שלפנינו מעלה שאלה בדבר היחס השונה שמקבלים "ילדי הקופה" לעומת ספורטאים הישגיים. אלה ואלה משלמים אותם מיסים (דמי חברות במועדון ספורט). הספורטאים ההישגיים הם מיעוט בקרב חברי מועדון אך זוכים למרב המשאבים. כאשר אנו שואלים ראשי מועדונים או מאמנים "מה עלינו לעשות?" (או כשאנו שואלים את עצמנו מהי המדיניות הראויה), אנו מתכוונים למעשה לשאול: "האם הנהגת שיטת הפירמידה, שלפיה הרוב מסבסד את המיעוט, היא מדיניות מוסרית?"

את הדיון בהיבט המוסרי של התופעה אבחן בעזרת הגישה התועלתנית של ג'ון סטיוארט מיל (1806–1873) ובעזרת הציווי המוחלט של עמנואל קאנט (1724–1804). כל אחד משני הוגים אלה מגדיר את המעשה המוסרי הגדרה שונה מזו של חברו. תחילה אציג בקצרה את גישתם למוסר. בהמשך אציג את סוגיית "ילדי הקופה" מנקודת מבטם. לסיום אציע את הגישה המכונה "אתיקה מצבית" כחלופה מעשית לסוגיה שלפנינו.

תועלתנות לעומת הציווי המוחלט

תועלתנות

ג'ון סטיוארט מיל (1806–1873) היה פילוסוף אנגלי ואחד מההוגים המשפיעים ביותר במאה התשע-עשרה. מיל ראה עצמו תלמידו של ג'רמי בנת'האם (1748–1832), פילוסוף אנגלי ורפורמטור חברתי, הידוע כהוגה תורת התועלתנות (Utilitarianism) המודרנית. בנת'האם טען שההנאה היא תכלית עליונה ועיקרון מנחה בכל תחומי החיים. ההנאה, לדבריו, חייבת להיות הנאת הכלל, "מרב האושר למרב בני האדם" (וינריב, 1980: 28). מיל, שהושפע מבנת'האם, פיתח את תורת התועלתנות בתחום

הפילוסופיה של המוסר. תורה זו מבוססת על עיקרון אחד: עקרון האושר הגדול יותר. עיקרון זה קובע אילו מעשים ראוי לעשותם. המעשה, על פי מיל, נבחן לפי תוצאתו ולפי המידה שבה שהוא מקדם את השגתה של מטרה מסוימת. מיל זיהה את המטרה העליונה כאושר וכהיעדר כאב. לדעתו, רק לאושר יש ערך משלו, ואילו לשאר הדברים יש ערך אינסטרומנטלי. ערכו המוסרי של מעשה עומד ביחס ישר לתרומתו לאושרה של האנושות. לדבריו, כל מעשה נדון על פי תרומתו לאושר הכללי ולא דווקא על פי מידת האושר שהוא מסב לעושהו. מיל לא התכוון כי העושה מעשה יתעלם לחלוטין מטובתו האישית. מעשים אלטרואיסטיים קיצוניים הם מחובתם של אנשים שמידת השפעתם מקיפה את החברה כולה. רוב המעשים הטובים מכוונים כלפי אנשים פרטיים הנוגעים למעשה (מיל, תשל"ב: 45).

יישום תורתו של מיל מעלה שאלות קשות. תורת התועלתנות מבוססת על העיקרון שעל פיו, "מן הראוי להרבות את התועלת הכללית" (וינריב, 1980: 1). ערכו המוסרי של כל מעשה עומד ביחס ישר למידת התועלת של תוצאתו. כדי לקבוע את מידת התועלת של כלל בני האדם נזדקק לשיטת חישוב כלשהי. מורו של מיל, ג'רמי בנת'האם, הציע שבעה משתנים המחשבים את כמות ההנאה המופקת מתוצאה של מעשה: עוצמה, משך, ודאות, קרבה בזמן, פוריות (תרומת ההנאה להפקת הנאות נוספות), טוהרה (הנאה טהורה או כרוכה בכאב) והיקף (מספר הנהנים) (וינריב, 1980: 30). גם בהנחה שמשתנים אלה מצליחים "למדוד" את כמות האושר המופקת ממעשה, עולה השאלה: כיצד נגדיר תוצאה של מעשה? האם וכיצד נמדוד תועלת הנגרמת לכמה אנשים, כשכל אחד מהם תופס את ההנאה ואת האושר אחרת מהאחר? ועוד, מדברי מיל משתמע שעל כל אדם המתכוון לעשות מעשה, לערוך תחילה מאזן הנאות וכאבים בקרב בני אדם הקשורים למעשה. בחישוב תוצאות המעשה יש להביא בחשבון את כל תוצאות הלוואי שלו. תגובת הסביבה, ביקורת כלפיו, מידת תרומתו בטווח הקצר והארוך וכד'. בחישוב כמות האושר הכללי התועלתנות מתעלמת משיקולים כחלוקה הוגנת או צודקת של האושר (אלא אם כן החלוקה הלא שוויונית משפיעה על הכמות הכוללת שלו).¹ הניסיון לפתור את השאלות הללו בעזרתם של סולמות העדפות כדי להגיע למאזן כולל של אושר הוא בעייתי ביותר והדיון בו חורג ממסגרת המאמר.

גרסת התועלתנות של בנת'האם ושל מיל דנה בתועלת של המעשה, של האקט הבודד. לכן היא מכונה "תועלתנות אקט" (Act-Utilitarianism). במאה העשרים הוצעה גרסה חדשה של תורת התועלתנות. על פיה, ערכו המוסרי של מעשה נקבע על פי התאמתו לכלל. הכלל נבחן על פי תרומתו לאושר כללי. גרסה זו מכונה "תועלתנות כללית" (Rule-Utilitarianism). גרסה זו מונעת חוסר אמון ואנרכייה כללית משום שהיא מתייחסת למאזן האושר בטווח הארוך ומונעת עיוותים שתועלתנות האקט

¹ לדעת מיל, קיים הבדל איכותי בין הנאות. רוחניות עולות בערך על הגשמיות. מי שמוסמך לקבוע איזו מהן עדיפה הם בעלי הניסיון בשתייהן (ג'ון סטיוארט מיל, התועלתנות, מאנגס, ירושלים תשל"ב, עמ' 16).

עלולה לגרום. על פי גרסה זו, כל מי שמתכוון לעשות מעשה חייב לשאול את עצמו: "מה עתיד לקרות אם כולם ינהגו כמוני?" אם התשובה תהיה שהדבר יועיל, מדובר במעשה מוסרי. אם התשובה תהיה שהדבר מזיק, מדובר במעשה לא מוסרי ואל לי לעשותו. המשותף לגרסאות השונות של תורת התועלתנות הוא ניתוק בין המניע למעשה לבין השיפוט המוסרי שלו. כולן טוענות כי התוצאה היא שקובעת את מוסריותו של המעשה. עמנואל קאנט מציע גישה שונה להגדרת המעשה המוסרי.

הציווי המוחלט

עמנואל קאנט (1724–1804) נחשב לפילוסוף החשוב ביותר במאות האחרונות. קאנט נולד, למד ופעל בעיר קניגסברג שבפרוסיה המזרחית, ובמהלך הקריירה האקדמית שלו כיהן כרקטור האוניברסיטה בעיר. חידושו הגדול של עמנואל קאנט היה התפקיד והמעמד שייחס לתבונה האנושית. עד קאנט ייחסו הוגי דעות לשכל האנושי תפקיד סביל. הכרה של העולם החיצון תוארה כקבלת מידע מהחוץ. לעומתם, קאנט טען שההכרה אינה אקט סביל אלא פעיל. ההכרה יוצרת את העולם באמצעות החושים הקולטים חוויות מן העולם ובאמצעות מושגי יסוד שקאנט כינה אותם "קטגוריות". כלומר, לא ניתן להכיר את העולם "כפי שהוא". האדם מכיר את העולם בעזרת מושגים שתבונתו ממציאה.

הגישה הפילוסופית של עמנואל קאנט למוסר שונה מהגישה התועלתנית. התועלתנות, כפי שציינתי, עניינה בתוצאה של מעשים. לעומת זאת קאנט טוען שתוצאת מעשים אינה רלוונטית להערכת מעשה. כל מעשה מוסרי יש לו ערך מוחלט בתוך עצמו. זאת ועוד, הוא יוצר בעצמו את הערך הזה באמצעות התבונה (יובל, 1986: 156). תורת המוסר של קאנט מתבססת על שלושה מושגי יסוד: הרצון הטוב, החובה והחוק. מעשה נחשב מוסרי רק אם רצונו של העושה אותו הוא טוב. כך פתח את הפרק הראשון של ספרו "הנחת יסוד למטאפיסיקה של המידות": "לא יצויר דבר בעולם, ואף לא מחוץ לעולם, שיוכל להיחשב לטוב בלא הגבלה, אלא הרצון הטוב בלבד" (קאנט, תשנ"ח: 18). קאנט מבחין בין הרצון הטוב לבין תוצאותיו. הרצון הטוב נידון בפני עצמו. תוצאות של פעולות הרצון אינן משפיעות על ערכו. ערכו המוסרי אינו נקבע על פי תוצאותיו אלא על פי הרצון הטוב עצמו. הרצון הוא מוסרי רק כשהוא מציית לחוק מוסרי. ערך מוסרי של מעשה נובע מהכרת החובה לעשותו.² החובה בלבד משמשת גורם מכריע בעשיית מעשה הנחשב מוסרי. מושג החובה אינו שאוב מהניסיון. לכן החוק המוסרי הוא אפריורי, כלומר אינו נובע מתוך התבוננות בעובדות (ברגמן, תשס"ג: 88–89).

האדם מושפע מיצרים סובייקטיביים. לכן החוק המוסרי מופיע כצו (Imperativ) שאדם חייב לציית לו. צווים מותנים (היפותטיים, בגרמנית: Hypothetischer Imperativ) מצווים על האדם פעולה כאמצעי להשגת מטרה כלשהי. ניתן להימנע מקיום הצו אם אנו מוותרים על המטרה שעליה הוא מצווה.

² בגרמנית – Achtung

לעומת זאת צווים מוחלטים (קטגוריים, בגרמנית: Kategorischer Imperativ) מצווים על האדם ציווי מוחלט, משום שאינם משמשים אמצעי להשגת מטרה כלשהי. אין להם זיקה למטרה מסוימת אלא לחוקיות פעולות בכלל. במילים אחרות, חובה מוסרית מקורה בחובה הכללית (אגסי, 1993: 290). לכן ניסח קאנט את הצו הקטגורי כך: "עשה מעשיך רק על פי אותו הכלל המעשי אשר, בקבלך אותו, תוכל לרצות גם כן כי יהיה לחוק כללי" (קאנט, תשנ"ח: 78). לכלל זה, המנוסח בכלליות, שלושה נוסחים ספציפיים יותר:

- א. "עשה מעשיך כאילו יהיה הכלל המעשי של פעולתך, על ידי רצונך, לחוק טבע כללי" (שם: 79). גרסה זו מביעה שאיפה, שכשם שחוקי הטבע שולטים בעולם, כך ישלטה גם הצו הקטגורי בעולם. כלומר, שיעשה לחוק טבע.
- ב. "עשה פעולתך כך שהאנושות, הן שבהן שבכל איש אחר, תשמש לך לעולם גם תכלית ולעולם לא אמצעי בלבד" (שם: 95). ציינתי לעיל שלצו המותנה מתאימה מטרה מותנית. לעומתו, לצו הקטגורי מתאימה מטרה מוחלטת. האדם הוא מטרה לעצמו, ולכן אין להשתמש בו כאמצעי להשגת דבר מה אחר.
- ג. "על דבר רצונו של כל יצור בעל-תבונה כרצון המחוקק חוקים כלליים" (שם: 100). נוסח זה מדגיש את האוטונומיות של החוק ואת אי-התלות שלו במושא מעשהו. ציות אדם לחוק זה נעשה מתוך חופש ולא מתוך שעבוד לדברים שאדם מנסה להשיג. רק הרצון המוסרי יכול להיחשב רצון חופשי. כל מעשה לא מוסרי נובע מתוך שעבוד. על כן רק האדם המוסרי הוא בן חורין (ברגמן, תשס"ג: 94).
- יש הבדל גדול בין גישתו של מיל לבין זו של קאנט להגדרת המעשה המוסרי. הפילוסופיה של מיל תובעת מהאדם להתאים את רצונו לטוב המוסרי העליון. כלומר, לתוצאה הטובה ביותר מבין כל החלופות האפשריות, לעומת זאת קאנט טען שהרצון האנושי קובע מהו הטוב המוסרי ושואף אליו, ללא תנאי. כלומר, ללא תלות בתוצאת המעשה. להלן ננסה לבחון את תופעת "ילדי הקופה" באמצעות שתי הגישות המנוגדות הללו.

"ילדי קופה" על פי גישת התועלתנות

כדי לקבוע אם גיוס "ילדי קופה" הוא מעשה מוסרי, יהיה עליי למדוד את כמות האושר המופקת מכספם. ראשית, אנסה לציין את מספר האנשים העשויים ליהנות מקיומם של "ילדי קופה" וכן את מי מהאנשים העלולים להיפגע מתופעה זו. מיל טען שיש למדוד את האושר בקרב "הקרובים למעשה" (מיל, תשל"ב: 45). "הקרובים למעשה", שניתן להעלותם על הדעת, הם הספורטאים הכישרוניים וראשי הקבוצה הנהנים מכספם של "ילדי הקופה". אליהם יש לצרף את בני משפחותיהם ואולי אף את קרוביהם ומכריהם. היות שמרבית חברי המועדון משתייכים לקטגוריה של "ילדי קופה", יש להניח שחויית הקיפוח ("ה"כאב" או "מניעת ההנאה", על פי מיל) של הרבים תעלה על חויית הסיפוק ("הנאה והיעדר כאב", לדבריו) של המעטים. "מאזן

ההנאות והכאבים" מצביע לכאורה על כך שמניעת ההנאה גוברת על כמות האושר. משמע, גיוס "ילדי קופה" אינו מעשה מוסרי. אולם אם נחזור לדבריו של מיל נמצא שיש מעשים הנוגעים לכלל כולו ולא דווקא לאנשים הנוגעים בדבר בלבד (שם).

לא בכדי מטופח הספורט התחרותי על ידי מדינות רבות. השפעתו חורגת בהרבה מהתחום הצר של מועדון הספורט. לכן, דווקא מטיפוח ספורט תחרותי – המתקיים הודות לקיומם של "ילדי קופה" נצפה שיגדיל במידה ניכרת את מעגל האנשים המפיקים ממנו תועלת. מחקרים שונים מעידים שהישג יוצא דופן של ספורטאי מעלה את המורל ואת הגאווה הלאומית ובו בזמן מביא לשכחה של מצוקות החיים (בן פורת, 2003, : 49–52, בן פורת, 2009 : 145–184). מעגל הנהנים מתרחב אם נביא בחשבון את צופי הטלוויזיה. חוקרי התקשורת סוזאן בירל וג'ון לוי ציינו ארבעה תפקידים שאמצעי התקשורת מספקים לצרכני הספורט: מידע, ריגוש או עוררות (arousal), פיתוח יחסים חברתיים בתוך כדי צריכת ספורט דרך אמצעי התקשורת, בריחה מטרדות היום-יום ושקיעה בעולם חלופי (Birrel, 1979: 5–19). מסדרת מחקרים שביצעו וולטר גנץ ולורנס ונר עלה שהנאה וריגוש היו מן המניעים החזקים לצפייה בספורט תחרותי בטלוויזיה (Gantz, Wenner & Wenner, 1989; Wenner & Wenner, 1991; Gantz & Wenner, 1998). הספורט מספק לקהל הצופים כל מה שהוא אוהב: מתח, הפתעות, דינמיות, ריגושים ואסתטיקה. למעשה, הספורט מספק את המכנה המשותף הרחב ביותר של הכפר הגלובלי (ויינגרטן, 2003 : 42–49). אמצעי התקשורת מגבירים את עניין הציבור בספורט התחרותי, והציבור ממלא את האצטדיונים וצורך את המוצרים הנלווים (Zhang & Smith, 1997: 10–15).

בשל ההיקף הגדול של הנהנים מספורט תחרותי והמפיקים ממנו תועלת פסיכולוגית, כלכלית וחברתית נדמה שיש לאמץ את דבריו של מיל: "רק האנשים שהשפעת מעשיהם מקפת את החברה כולה צריכים להתחשב תמיד בנושא גדול כל כך" (מיל, תשל"ב: 46). כלומר, יש להתעלם מהטובה האישית ומטובת הקרובים לעושה המעשה למען החברה כולה. לכן אף על פי ש"ילדי קופה" הם רוב בקרב "הקרובים למעשה", שרשרת הסיבות מובילה אותנו לחשוב שמאזן האושר נוטה לכיוון הציבור הרחב. בהתחשב בכך ניתן לקבוע לכאורה שגיוס "ילדי קופה" הוא מעשה מוסרי. אולם הספקות באשר לעמדה זו הולכים וגדלים ככל שנבחן היבטים נוספים של הספורט, למשל טיפוח ערכים.

הגינות בספורט היא ערך המוגדר כפעולה הכוללת: גישה נאותה לפעולה, אדיבות, יושר, אבירות, כבוד והערכה ליריב. הגדרה זו מבטאה את העיקרון האולימפי, שעל פיו לא הניצחון חשוב אלא ההשתתפות (Ruskin, & Laemmer, 2001). לעומת זאת בספורט התחרותי הניצחון הוא חזות הכול. חוקרים רבים מייחסים לספורט התחרותי מגרעות רבות שאינן מתיישבות עם הערכים האולימפיים. לדוגמה: שיפוט ערכי נמוך (Reall, Baileyey, & Stoll, 1998), לגיטימציה להפרת כללים (טנן, 1999), הקהת רגשות חברתיים בחברה דמוקרטית (Swanger, 1999), הונאה ואלימות (Hyland, 1990). החוקרת ברגמן-דרו תהתה

מדוע ערכים וספורט תחרותי מוזכרים באותה נשימה (Bergman-Drew, 1999: 117–127). נדמה שמספר ה"לא-מאושרים" מהספורט התחרותי גדול, משום שבצד התרומה הגדולה שלו להגדלת האושר בעולם יש לו מגרעות רבות, המפחיתות במידה ניכרת את ההנאה והאושר הכללי.

לספורט היבטים נוספים. ניתן להעלות שאלות נוספות בדבר ההשלכות של העיסוק בו. הסוציולוגיה של הספורט עוסקת רבות בתרומת הספורט ל"פיתוח האופייני", להישגים לימודיים (בעיקר בקרב בנות על פי שחף, כץ ושובל, 2015) ואף להישגים בתחום התעסוקה. תאוריות אלה מייחסות להשתתפות בספורט תחרותי בגיל צעיר דרך לרכישת הון אנושי וחברתי, שבאמצעותם יכול הצעיר לשפר את כישוריו, את הישגיו ואת מעמדו החברתי. במחקרים נמצא שהשתתפות בנבחרות ייצוגיות של בית הספר תורמת לעלייה בהישגים הלימודיים, בשאיפות להמשך לימודים ולשיפור תכונות שונות, כמו דימוי עצמי ומיקוד שליטה (Vealy, 2001; Broh, 2002; Fejgin, 1994; Marsh, 1993). פעילות גופנית מיטיבה גם עם צעירים בעלי לקויות שונות, כאוטיזם (גיל וילוז, 2018; Scharoun, 2014). לא רק צעירים יכולים להפיק תועלת מהעיסוק בספורט. פעילות גופנית בקרב נשים בגיל המעבר מקדמת רמה גבוהה של הון אנושי גם מחוץ למסגרת הפעילות (ארביב-אלישיב וגדיש, 2018). אחרים ציינו את התפקיד האינטגרטיבי של העיסוק בספורט, בעיקר בקרב מהגרים וקבוצות המצויות בשולי החברה (כרמי, 2013).

הסוגיה יכולה להסתבך אם אנסה למדוד את התועלת שניתן להפיק מהספורט בטווח קצר וכן בטווח ארוך. תהליך ההכשרה של ספורטאי מתחילת הקריירה שלו עד שהוא מגיע לשיאו כבוגר נמשך בדרך כלל בין 9 ל-12 שנים. ברוב ענפי הספורט הגיל המיטבי למימוש הפוטנציאל של הספורטאי הוא 18 עד 20 ויותר. שנים רבות יחלפו עד שספורטאי כישרוני ישיג הישג המצדיק את סבסודו באמצעות "ילדי קופה". הניסיון לקצר את משך הזמן הזה מורכב. כאשר מגיע צעיר למועדון ספורט, אין לדעת אם יתפתח כספורטאי תחרותי או יימנה עם "ילדי הקופה". הניסיונות הרבים לאתר ספורטאים כישרוניים בגיל מוקדם – נכשלו. הכישרון בספורט קשור במגוון משתנים, חלקם נובעים מנטייה מולדת, וחלקם – מהשפעות סביבתיות. לפיכך אין כיום הסכמה בין חוקרים בתחום בדבר תאוריה ומתודולוגיה של איתור, בחירה ואימון של בעלי כישרון בספורט (מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 12 במאי 2009).

אם אבקש לסבך את הדיון עוד יותר אשאל: לאיזה שפל יצנח מדד האושר כשספורטאי מבטיח ייכשל? כידוע, אין הספורטאים קוצרים תמיד הישגים מצוינים. לעיתים הם נכשלים, וכגודל הציפייה גודל האכזבה. נוכל להתפלפל עוד ועוד, אולם בשל המורכבות שבעריכת מדד אושר, נדמה שנקלענו למבוי סתום. משנתו של מיל אינה מצליחה לקבוע אם גיוס של כספי "ילדי קופה" ושימוש בהם לצורך קיום ספורט תחרותי הוא מעשה מוסרי. ייתכן שהמשנה הקאנטיאנית תסייע בפתרון השאלה.

"ילדי קופה" על פי המוסר הקאנטיאני

המוסר הקאנטיאני מבוסס על חוקים הנובעים ממקור אפריורי, כלומר ממושג התבונה. בקביעת עמדה זו מתרחקת תורת המוסר של קאנט מניסיון לבסס את המוסר על עובדות אמפיריות בלבד. פעולה מוסרית היא פעולה הנעשית לשם החוק. היא נעשית למען הגשמת הציווי המוסרי. כשמקבלי ההחלטות במועדון הספורט יבקשו לשקול את סוגיית "ילדי הקופה" על פי משנתו של קאנט, לא יעמדו לנגד עיניהם היתרונות והחסרונות של העיסוק בספורט בכלל ובספורט תחרותי בפרט. אלה אינם רלוונטיים לנושא הדיון, משום שהם מתמקדים בתוצאת העיסוק בספורט. החלטותיהם צריכות להתקבל ללא קשר למידת כישרונם של באי המועדון ולסיכוייהם להעפיל לצמרת הספורט.

כזכור, השאלה הספציפית שנשאלת במאמר היא זו: האם גיוס "ילדי קופה" הוא מעשה מוסרי? הבה נכנה את "ילד הקופה" "קורבן". נניח שמאמן חפץ לעשות פעולה שיש לה קורבן. שיקול הדעת שאמור להנחות אותך, כבעל תבונה, הוא זה: אילו כל אחד אחר היה עושה מעשה כפי שאני עומד לעשות, קיימת אפשרות שמישהו יעשה את אותו דבר לי ואני אהיה קורבנו. אם איני חפץ להיות קורבן (או מי שמסבסד בכספי ספורטאים כישרוניים) אל לי לעשות את אותו מעשה. שיקול הדעת פשוט ליישום: אני, המחליט בעניינם של אחרים, יכול להיות ה"אחרים" בעצמי. הכרעות הן הפיכות (רורסיביליות).

גרסת "האדם כתכלית" של הציווי המוחלט עשויה לחדד את הסוגיה שמאמר זה מעלה לדיון. גרסה זו טוענת שאין לראות בזולת אמצעי אלא תכלית. כלומר, ניצול אדם אחד כדי לקדם אדם אחר אינו מוסרי, ומכאן נכון הדבר גם לשימוש בכספי לא-כישרוניים לקידום של כישרוניים. מטרת הגיוס של "ילדי קופה" היא קבלת כסף לסבסוד הספורטאים הכישרוניים. הצעיר המגיע למועדון הספורט ואינו נמנה עם הספורטאים שבהם המועדון משקיע את משאביו, אינו בבחינת תכלית אלא מכשיר לקידום של אחרים. אם כן, נדמה ששימוש בקטגוריה של "ילדי קופה" אינו מעשה מוסרי. כפי שצינו, הספורט ההישגי, ברובו הגדול, מושתת על כספם של "ילדי קופה". בטרם נכתים את הספורט ההישגי בחוסר מוסריות, ננסה להבין אם הפער בין התאוריה למציאות ניתן לגישור.

בחיי היום-יום או משמשים אמצעים זה לזה כמעט בכל תחום. השרברב משמש אמצעי לפתיחת צינור, הרופא הוא אמצעי לריפוי, המלצר הוא אמצעי להגשת מזון, ואנו, כל אחד בתחום התמחותו, משמשים אמצעים לאחרים. כיוצא בזה בתחום הספורט. המאמן הוא אמצעי לקידום הספורטאי, המעסה מסייע להרפיה ולשיקום איבריו של הספורטאי, עיתונאי הספורט מספק את סקרנותו של האוהד, ועסקן הספורט פועל לרווחת הספורטאי. לכאורה, תורת המוסר של קאנט מתעלמת ממציאות חיינו. קאנט מבחין בין שני מצבים ומבטא זאת בגרסת "האדם כתכלית". הציווי המוסרי אוסר על היותו של האדם אך ורק אמצעי. אולם הוא אינו אוסר על

היותו של האדם אמצעי, נוסף על היותו תכליתי. אם נשוב לנושא המאמר, הרי שאם "ספורטאי קופה" מפיך תועלת כלשהי מהעיסוק בספורט, נוסף על היותו אמצעי לסבסוד ספורטאים כישרוניים, הרי שאינו נחשב אמצעי בלבד. לפיכך אין פגם מוסרי בגיוסם של "ספורטאי קופה".

תורת המוסר של קאנט מעלה קשיים מעשיים נוספים. נניח שאנו מקבלים את הציווי המוחלט כבסיס לכל מעשינו. המציאות מעידה על מקרים שהם בכל תחום יוצאי דופן. ללא אנשים ברוכי כישרונות בתחומי המדע, הרפואה, האמנות וכד' לא הייתה החברה האנושית מתפתחת. רוב החברות סבורות כי יש לסבסד את הכישרוניים במיוחד (כמו שיש לסבסד בעלי צרכים מיוחדים). גישה זו אינה, בהכרח, נוגדת את רעיון הציווי המוחלט. לדוגמה: כדי שספורטאי כישרוני העתיד להיות אלוף אולימפי יוכל לממש את כישרונו, הוא זקוק למשאבים רבים, ליריבי אימון, למאמן צמוד, למעטפת רפואית (תזונאי, רופא, פיזיותרפיסט ופסיכולוג) וכד'. הכלל המוסרי קובע כי שימוש בכספי הזולת לצורך מימוש עצמי הוא הפרה של הציווי המוחלט. לכן ראוי לנסח חוק המותאם למציאות. לדוגמה: "כל בעל כישרון יוצא דופן יהיה זכאי לכספם של "ילדי קופה". חוק זה אינו פוגע ברעיון של הציווי המוחלט, הרואה באדם תכליתי ולא אמצעי, שהרי מדובר ביוצאי דופן בלבד. השאלה שנשאלת היא מתי הוצאת המקרה הפרטי מן הכלל היא לגיטימית ומתי איננה. סוגיה זו נתונה לוויכוח. לכל אדם תכונה ייחודית משלו, והוא ניחן בכישרון ספציפי שאין למצוא כדוגמתו באחרים. חקיקת חוקים כמספר בני האדם אינו רעיון תבוני, שכן לא נוכל לרצות שחוק מעשי אחד יהיה לחוק המחייב את הכלל. נמצא אפוא שהציווי של קאנט אינו אוסר את עשייתו של שום מעשה.

אציין קושי נוסף ביישום תורתו של קאנט ב"ילד הקופה". כל מקרה משויד לקבוצה מסוימת של מעשים שבעניינם ניתן לחוקק חוקים. אולם מקרים פרטיים ניתנים לתיאור ולפרשנות בהיבטים שונים. לדוגמה, ניתן לתאר את גיוס "ילדי קופה" כמתן אפשרות לצעירים לעסוק בספורט אף על פי שלא בורכו בכישרון. ללא גיוסם למועדון לא היו עוסקים כלל בספורט. האם הדרתם ממועדון ספורט היא מעשה מוסרי?! מובן שניתן להשיב על שאלה זו כך: תיאור היתרונות שעשויים להפיק "ילדי קופה" מעיסוק בספורט אינו רלוונטי לשאלה המוסרית שלפנינו. השימוש בכספי הצעירים לסבסוד ספורטאים כישרוניים הוא התיאור הרלוונטי. על כך נקשה: על פי איזה קריטריון נקבע איזה תיאור רלוונטי ואיזה לא? היות שהציווי המוחלט כשלעצמו אינו יכול להכריע באשר לתיאור הנכון, יוצא שלא די בהכללה הגלומה בציווי המוחלט כדי להנחות אותנו. לכל אחד דעה שאינה תלויה בציווי המוחלט ולכן מייתרת אותו בסוגיה הנדונה.

נדמה שהקושי הגדול ביותר ליישום הציווי הכללי במציאות הוא בבחירה בין שתי חלופות. לעיתים אנו נמצאים בקונפליקט של בחירה בין שתי חובות, ואין אנו מסוגלים לבקש שיהפכו לחוק כללי, משום ששתיהן ראויות במידה שווה מבחינה מוסרית. נניח שהיינו מבקשים שהמשפטים א ו-ב להלן יהפכו לחוק כללי: א. תמיד

יש להשקיע במידה שווה בכל הצעירים בין שהם כישרוניים ובין שלא. ב. תמיד יש לנקוט את כל האמצעים כדי לקדם ספורטאים כישרוניים. פתרון אפשרי לקונפליקט הוא ניסוח חוק כללי הכולל סייג בתוכו. לדוגמה: תמיד יש להשקיע במידה שווה בכל הצעירים, אלא אם מתגלה כישרון יוצא דופן הזקוק להשקעה מיוחדת. לפתרון זה חולשה גדולה. קיומו של סייג פותח פתח לניסוח סייגים נוספים, המותאמים לכל מקרה ומקרה, ובכך מערערים את תוקפו של הציווי המוחלט. נדמה אפוא שגם הציווי הכללי אינו מצליח להכריע בסוגיה שהעלינו במאמר. בניסיון להיחלץ מהמבוי הסתום ננסה לבחון את הגישה המכונה "אתיקה מצבית".

אתיקה מצבית

בשנות החמישים והשישים של המאה העשרים הציע ג'וזף פלטר (Francis Fletcher, 1905-1991) את הגישה המכונה "אתיקה מצבית" (situational ethics) כפתרון לדילמות אתיות. פלטר היה חוקר בולט בתחום האתיקה ומראשוני ענף הביואתיקה. במחקריו עסק בנושאים שנויים במחלוקת ציבורית, כגון המתת חסד, הפלות ושיבוט (לדוגמה: Fletcher, 1974; Fletcher, 1966; Fletcher, 1954). גישתו של פלטר לסוגיות אתיות הייתה שונה מאלה שהיו מקובלות. לטענתו, בני אדם רבים כופים על המציאות כללים אתיים במקום להפך (Fletcher, 1967). לעומת זאת האתיקה המצבית שוללת מרשמים המתעלמים ממצאות נתונה. לכן כינה את גישתו: "מצבית", "קונטקסטואלית", "נסיבתית" או "מציאותית". כינויים אלה מעידים על היותה של הגישה "מבוססת-מקרה" (case-based).

האתיקה המצבית אינה שוללת קיומם של כללי אתיקה, אלא שהיא אינה מחויבת להחילם החלה עקיבה ואחידה על כל מקרה ומקרה. השאלה שיש לשאול בעניינן של שאלות אתיות אינה "מה מצווה הכלל המוסרי", אלא "למי עשוי הפתרון לעזור ובאילו נסיבות". מעשה ערכי, על פי פלטר, אינו "טוב מטבעו", אלא הוא מעשה המחולל שינוי לטובה ביחס לאדם ספציפי במקרה מסוים. פלטר כינה את העיקרון שעליו מושתתת גישתו: "יחסיות עקרונית" (principled relativism) (Fletcher, 1966). עקרון היחסיות מהותי כשמדובר ביחסי אנוש מורכבים ומשתנים. כאשר הדוגל באתיקה המצבית נדרש להכריע בסוגיות אתיות, הוא נזקק לעקרונות שינחו אותו בקבלת ההחלטה הנכונה. עקרונות אלה, בניגוד לגישות אחרות, הם כלליים ולא מחייבים. ניתן להתעלם מהם ואף להפר אותם, על פי המצב הנתון. נסיבות, לדעת פלטר, מתוות כללים חדשים לנוכח מציאות משתנה. בקצרה, גישתו של פלטר היא יחסית, אמפירית (מבוססת על מציאות ונסיבותיה), גמישה ומשתנה (Fletcher, 1967).

אם אשוב לענייננו, הרי שגישה זו עשויה לחלץ אותנו מהניסיון הלא מוצלח לקבוע עמדה אחידה בדבר התופעה המכונה "ילדי קופה". כאמור לעיל, מיל גרס ש"מאזן ההנאות והכאבים" מהווה אמת מידה למוסריותו של מעשה. ההיבטים

הרבים שכרוכים בעריכת מאזן כזה מקשים על מתן מענה הולם לשאלה שלפנינו. גם הציווי המוחלט של קאנט לא פתר את שאלת המוסריות של התופעה הקרויה "ילדי קופה". שני קשיים עיקריים מנעו זאת: לכל תופעה היבטים רבים. הציווי המוחלט כשלעצמו אינו יכול להכריע באשר להיבט הרלוונטי. לכן אין די בהכללה הגלומה בציווי המוחלט. הקושי הגדול ביותר ביישום הציווי הכללי קיים כשמדובר בבחירה בין שתי חובות מוסריות המצויות בקונפליקט.

אימוץ גישת האתיקה המצבית בסוגיית "ילדי הקופה" עשוי להעניק לנו נקודת התבוננות המנותקת מתבניות מופשטות. היחס לתופעת "ילדי קופה" לא יחייב נקיטת עמדה א-פריורי וודאי שלא מכלילה, כפי שעמנואל קאנט גורס. האתיקה המצבית דוגלת בבחירה אישית של התיאור הרלוונטי. לכן הקושי שעמד בפנינו בבחירת הקריטריון לתיאור הרלוונטי אינו קיים עוד. מספר התשובות לשאלה שעלתה במבוא: "האם הנהגת שיטת הפירמדה, שלפיה הרוב מסבסד את המיעוט, היא מדיניות מוסרית?" יכול להיות כמספר המשיבים. סבסוד ספורטאים מוכשרים באמצעות כספי המוכשרים-פחות אינו הופך את המעשה למוסרי או ללא מוסרי. על כל מאמן או הורה המודע לתופעת "ילדי הקופה" להחליט עבור עצמו ועבור ילדיו מה ראוי ומה לא ראוי לעשותו. עבור אדם אחד, ערכו של העיסוק בספורט עולה על כל שיקול אחר, ולכן העובדה שכספו מנוצל לקידום ספורטאים אחרים נחשב מוסרי. אדם אחר יכול לטעון כי מימון פעילות ספורט של אחרים בכספו אינה מוסרית, ולכן יימנע מפעילות זו.

סיכום

לעיסוק בספורט היבטים רבים. רבים סבורים כי באמצעות הספורט ניתן להגשים ערכים רבים, החורגים מהפעילות הגופנית. במאמר זה דנתי בהיבט המוסרי של התופעה המכונה "ילדי קופה". גיוס צעירים למועדון ספורט נועד ליצור עתודה של ספורטאים, המשלמים דמי חבר ומסבסדים בכספם ספורטאים כישרוניים. רוב הצעירים המגיעים למועדוני ספורט פורשים אחרי זמן קצר יחסית. מתי מעט יפתחו קריירה הישגית. השאלה שעלתה לדיון היא אם שימוש בכספי רוב החברים במועדון לקידום המיעוט הוא מעשה מוסרי. לשם הדיון נעזרתי בשתי תורות מוסר שונות: התועלתנות, שמייצגה הוא גיון סטיוארט מיל, והציווי המוחלט של עמנואל קאנט. מיל טען שהמעשה נבחן לפי תוצאתו ולפי המידה שבה שהוא מקדם השגתה של המטרה העליונה – האושר והיעדר הכאב עבור רוב האנשים. לכן כדי לקבוע אם גיוס "ילדי קופה" הוא מעשה מוסרי, היה עלינו למנות את בני האדם העתידיים להיות מאושרים מקיומם של "ילדי קופה" ולמנות את הסובלים מתופעה זו. לכאורה נדמה שמספרם של "ילדי הקופה" עולה על מספר הנהנים ממשאבי המועדון ומוכיח שגיוס "ילדי קופה" אינו מעשה מוסרי.

אולם בזכות הישגי המצטיינים גדל מעגל הנהנים מהספורט והמפיקים ממנו תועלת. ציינו במאמר שמחקרים שונים מראים שלהישגים בספורט יש השפעה על תחומים שונים ורבים. ציינו גם מחקרים הטוענים שדווקא לספורט התחרותי מגרעות רבות – מה שמקטין את מספר המאושרים ומגדיל את מספר הלא מאושרים. התסבוכת הייתה גדלה עוד יותר לו ניסינו לערוך "מדד אושר" של כל העוסקים בספורט והקשורים אליו בדרך כלשהי בטווח הקצר ובטווח הארוך. אלא שאליה וקוץ בה. שנים רבות חולפות עד שספורטאי כישרוני משיג הישג המצדיק את סבסודו באמצעות "ילדי קופה". לעיתים ספורטאי זה כושל. כיצד עלינו לחשב עליות ומורדות בקריירה של ספורטאי?

המשנה הקאנטיאנית לא הקלה עלינו במציאת תשובה לשאלה אם גיוס "ילדי קופה" ושימוש בכספם הוא מעשה מוסרי. קאנט טען שהשיקולים הנוגעים ליתרונות ולחסרונות של העיסוק בספורט אינם רלוונטיים. השאלות שעל מקבלי ההחלטות במועדון לשאול את עצמם אינן קשורות לאושר או להיעדר אושר, שהם תוצאות של מעשים. פעולה מוסרית היא פעולה הנעשית לשם החוק. היא נעשית למען הגשמת הציווי המוסרי, המנוסח כחוק כללי. לכן על ראשי המועדון לשאול עצמם אם הם עצמם היו מוכנים להיות "ילדי קופה". תשובה חיובית משמעה: המעשה מוסרי. גרסת "האדם כתכלית" של הציווי המוחלט קובעת שאין להתייחס לאדם כאמצעי בלבד אלא כתכלית. ציינו כמה קשיים הנוגעים ליישום משנתו של קאנט במציאות. אנו בבחינת אמצעים זה לזה כמעט בכל תחום בחיים. האם בשל כך מדובר במעשים לא מוסריים?

תהיתי אם קיום סייג לחוק מערער על קיומו. סברנו שריבוי סייגים עלול לפתוח פתח לריבוי חוקים הנוגעים למקרים פרטיים ולכן עלולים לערער את התבונה שבבסיס הציווי המוחלט. קושי נוסף שנתקלנו בו היה בתיאור של מעשים מכמה נקודות מבט. ניתן לתאר את גיוס "ילדי הקופה" בדרכים שונות, ונתקשה לדעת איזה תיאור הוא רלוונטי למעשה המוסרי ואיזה אינו כזה. נדמה שהקושי הגדול ביותר ליישום הציווי הכללי הוא בבחירה בין שתי חלופות. הציווי הכללי אינו מסייע לנו להכריע בין חובות מוסריות המתנגשות ביניהן.

מתברר ששתי התורות, התועלתנות והציווי המוחלט, התקשו לקבוע בבירור אם גיוס "ילדי קופה" לצורך מימון ספורט הישגי הוא מעשה מוסרי. ניסיתי להיחלץ מהניסיון הלא מוצלח לקבוע עמדה מוסרית כלפי התופעה המכונה "ילדי קופה" באמצעות הגישה המכונה "אתיקה מצבית".

משום שהאתיקה המצבית דוגלת בבחירה אישית של התיאור הרלוונטי, הפכה השאלה המוסרית לסוגיה סובייקטיבית. פעולה מוסרית, על פי האתיקה המצבית, אינה פעולה הנעשית לשם מימושו של החוק אלא לשם מימושו בחירתו האישית של האדם במציאות נתונה.

רשימת המקורות

- אגסי, יי (1993). *תולדות הפילוסופיה החדשה*. תל אביב: רמות.
- ארביב-אלישיב, ר', גדיש, ט' (2018), פעילות גופנית כ"הון אנושי" בקרב נשים בגיל המעבר, *רוח הספורט*, 4, עמ' 47–68.
- בן פורת, א' (2003). *כדורגל ולאומיות*. תל אביב: רסלינג.
- בן פורת, א' (2009). לכבד את ההמונים: לאומיות ואתניות בספורט. בתוך יי גלילי, ר' לידור וא' בן פורת (עורכים), *במגרש המשחקים* (עמ' 145–184). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.
- ברגמן, ש"ה (תשס"ג). *הפילוסופיה של עמנואל קאנט*. ירושלים: מאגנס.
- גיל, א', ילוז, ל' (2018), המודעות לחשיבותה של הפעילות הגופנית הכללית וחשיבותה של הפעילות הגופנית לשיפור שווי משקל בקרב צעירים עם אוטיזם בתפקוד גבוה, *רוח הספורט*, 4, עמ' 69–82.
- ויינגרטן, ג' (2003). משולש מנצח: ספורט, טלוויזיה וכסף. פנים, 25, עמ' 42–49.
- וייסבלאי, א. (2009). *איתור ספורטאים מצטיינים בגיל צעיר וטיפוחם – סקירה משוואה*. מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נדלה מ-
<https://www.knesset.gov.il/mmm/data/>
- וינריב, א' (1980). *בעיות בפילוסופיה של המוסר*, יח' 3–4. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- טנן, ח' (1999). *רציונליות ומוסר*. תל אביב: צ'ריקובר.
- יהלום, נ. (מראיין) & קאופמן, ל. (מרואיין), (2001, 2 לדצמבר). *בכל זאת הגענו למרות הכל, הארץ*.
- יובל, יי (1986). *קאנט וחיזוש המטאפיסיקה*. ירושלים: מוסד ביאליק.
- כרמי, א' (2013). *ספורט בהגירה*. תל אביב: רסלינג.
- מיל, ג'. סי' (תשל"ב). *התועלתיות*. ירושלים: מאגנס.

- קאנט, ע' (תשנ"ח). הנחת יסוד למטאפיסיקה של המידות. ירושלים: מאגנס.
- שחף, מ', כץ, י' ושובל, א' (2015), ספורט, הישגים לימודיים ומגדר – האמנם שילוש מנצח?, *רוח הספורט*, 1, עמ' 79–98.
- Bergman-Drew, S. (1999). Moral reasoning in sport: Implications for physical education. *Sport, Education and Society*, 2, 117-127.
- Birrel, S., & Loy, J. W. (1979). Modern sport: Hot and cool. *International Review of Sport Sociology*, 14, 5-19.
- Broh, B. A. (2002). Linking extracurricular programming to academic achievement: Who benefits? *Sociology of Education*, 75, 69-95.
- Coacley, J. (2010). The "logic" of specialization: Using children for adult purposes. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 81, 16-25.
- Dunn, R., Dorsch, T., Rothlisberger, K., & King, M. (2016). The impact of family financial investment on perceived parent pressure and child enjoyment and commitment in organized youth sport. *Family Relations*, 65, 287-299.
- Fejgin, N. (1994). Participation in high school competitive sport: A subversion of school mission or contribution to academic goals? *Sociology of Sport Journal*, 11, 211-230.
- Fletcher, F. J. (1954). *Morals and medicine*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Fletcher, F. J. (1966). *Situation Ethics: The New Morality*. Philadelphia, PA: Westminster Press.
- Fletcher, F. J. (1974). *The Ethics of genetic control: Ending reproductive roulette*. New York, NY: Doubleday.
- Fletcher, F. J. (1967). *Moral responsibility*. London: Westminster Press.

- Gantz, W., & Wenner, L. (1991). Men, women and sports: Audience experiences and effects. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 35, 233-243.
- Hannigman, D. (2016, July 7). America at large: Youth soccer are mostly about making the cash cows. *The Irish Times*. Retrieved from <https://www.irishtimes.com/>
- Hyland, D. A. (1990). *Philosophy of Sport*, St. Paul: Paragon house.
- Leifer, I. (2013). *The right move*. Bloomington, IN: Authorhouse.
- Lumpkin, A., Stoll, K. S., & Beller, J. M. (1999). *Sport ethics*, Boston, MA: McGraw-Hill.
- Marsh, H. W. (1993). The effects of participation in sport during the last two years of high school. *Sociology of Sport Journal*, 10, 28-43.
- Reall, M. J., Baileyey, J. J., & Stoll, S. K. (1998). Moral reasoning "on hold" during a competitive game. *Journal of Business Ethics*, 11, 1205-1210.
- Ruskin, H., & Laemmer, M. (Eds). (2001). Fair play: Violence in sport and society. Jerusalem: Hebrew University.
- Scharoun, S., Reinders, N., Bryden, P., & Flecher, P. (2014). Dance movement therapy as an intervention for children with autism spectrum disorders. *American Journal of Dance Therapy*, 36, 209-228.
- Stewart, C. (2013). The negative behaviors of coaches: 'Don't be this coach!' *The Physical Educator*, 70, 1-14;
- Stewart, C., & Shroyer, J. (2015). Sport specialization: A coach's role in being honest with parents. *Strategies*, 28, 10-17.
- Stewart, C., & Taylor, J. (2000). Why female athletes quit: Implications for coach education. *The Physical Educator*, 57, 170-177.

- Swanger, D. (1991). Physical education, aesthetic education and the necessities of democracy. *Art Education*, 2, 46-50.
- Vealy, R. S. (2001). Understanding and enhancing self-confidence in athletes. In R. N. Singer, H. A. Hausenblas, & C. M. Janeelle (Eds.), *Handbook of sport psychology* (2nd ed., pp. 550-565). New York, NY: Wiley & Sons.
- Wenner. L., Gantz, W. (1989). The audience experience with sports on television. In L. Wenner (Ed.), *Media sports and & society* (pp. 241-269). Newbury Park: Sage.
- Woods, R. (2011). *Social issues in sport* (2nd ed.). Champlain, IL: Human Kinetics.
- Wenner. L., Gantz, W. (1998). Watching sport on television: Audiences, experiences, gender, fanship and marriage. In L. Wenner (Ed.), *MediaSport* (pp. 233-251. Newbury Park, CA: Sage.
- Zhang, J., & Smith, A. (1997). Impact of broadcasting on attendance of pro basketball games. *Sport Management Quarterly*, 1, 10-15.